

COSTEL CIOANCĂ¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: interdicție, basmul românesc, imaginar, hermeneutică, mentalitate tradițională

Interdicția de a privi în urmă în basmul românesc: imaginariile unei interdicții

Rezumat

Ficțiunile culturale pe tema imaginărilor sunt numeroase și diverse ca sens. Un astfel de aspect al imaginărilor poate fi găsit în basmele populare ale căror structuri figurative se dezvoltă în jurul mentalităților tradiționale. De aceea, datorită prezenței unei prohibiții în anumite basme (de a nu privi în urmă) în prezentul studiu am restrâns aria acestui imaginar la un singur aspect particular. Am încercat astfel să descoperim, din perspectiva fenomenologiei și a hermeneuticii, nu numai *funcția* ci și *sensul* imaginărilor tradiționale, manifestarea și reprezentarea simbolică a interdicției în basmele românești. În ce măsură am reușit, rămâne de văzut.

¹ Academia Română, Muzeul de Artă Veche Apuseană “Ing. Dumitru Furnică-Minovic” București, România;
e-mail: kishinn@gmail.com;

Key words: interdiction; Romanian fairytale; imaginary; hermeneutics; traditional mentality

The Interdiction to Look Back in Romanian Folktales: Imageries of an Interdiction

Summary

Cultural fictions about the topic of *imagery* are numerous and diverse in meaning. One such aspect of imagery can be found in Romanian fairytales whose figurative structures develop around specific traditional mentalities. That is why, due to the presence of a prohibition in certain Romanian fairytales (*not to look back*), in the present study we restricted the scope of this traditional imagery to a particular aspect. We have tried thus to discover, from the perspective of phenomenology and hermeneutics, not only the *function* but also the *meaning* of the traditional imagery, the manifestation and symbolic representation of interdiction in Romanian fairytales. To what extent we have succeeded, it remains to be seen.

Interdicția de a privi în urmă în basmul românesc: imaginariile unei interdicții

La nivelul basmelor românești în care se regăsește interdicția de a privi înapoi, nevoia socială de *finalitate* a dus, cum era și de așteptat, la un anumit tip de imaginar. Analizând structura schemei teoretic-epice după care se desfășoară basmele cu acest tip de interdicție, pot spune, cu destulă siguranță, că ***imaginarul generat de această interdicție este cel care asigură pregnanța schemei narative din aceste basme***. Practic, în aceste basme *mesajul* este dat de *funcția* pe care această interdicție o joacă la nivelul mentalitarului tradițional. Să nu uităm: vorbind despre funcțiile și valorile imaginarii, J.-J. Wunenburger spunea că “*imaginarul ne permite, mai întâi, să ne detașăm de imediat, de realul prezent și perceput, fără a ne închide în abstracțiunile gândirii*”, opinând, totodată, că “*oamenii își inventează, dezvoltă și legitimează credințele în imaginarii în măsura în care această relație cu imaginarul ascultă de nevoi, de satisfacții, de efecte, pe termen mai lung sau mai scurt, inseparabile de natura sa umană*” (Wunenburger: 2009, 45-46). Ori, **funcțional**, viziunea tradițională asupra *universalului* este, în aceste basme, construită pe o structură epică de o certă rezistență etiologic-ludică, în care eroul este (doar) parte a unei “matrite” narative. Spre exemplu: eroul acestor basme nu are nimic din *eroul războinic* al altor basme (tipul de erou care realizează *fapte cosmice* – readucerea unor astre furate de zmei, uciderea unor animale teratologice care terorizau o anumită regiune etc., întruchipând totodată idealul de frumusețe, vitejie și onestitate/moralitate al unei comunități tradiționale), ba dimpotrivă: **este o figură aproape banal-cotidiană** (fiu de oameni nevoiași, orfan, cioban), **infantil-neputincioasă, aflată sub autoritatea cuiva deja inițiat** (*urias, sfânt/ă, mamă, tată*), **preocupată exclusiv de dezideratul propriu** (apropierea erotico-maritală a unei ființe *superioare*).

Prin urmare, nu este deloc surprinzător că, redundant și tropologic, dramatic și subtil, permisiv și sancționant, *imaginarul* propus de aceste basme manifestă, dincolo de aspectele *inițiatice* (funcția *cognitivă* a imaginarii de care vorbea J.-J. Wunenburger: 2009, 50-52), evidente intenții de ordin etic, pedagogic. *Modelul ne-eroic* propus de aceste basme (în majoritatea cazurilor *de tip rural*, eroul nefiind fiu de împărat!), *angajamentul simbolic* (care favorizează un anumit tip de *sacralizare* – pândirea, surprinderea, anularea și apropierea *teofaniei* de dezideratul propriu al eroului) și, nu în ultimul rând, *apariția și manifestarea arbitrajului divin* (care, în toate basmele care au stipulată această interdicție a ne-uitării înapoi, își rezervă dreptul de a interveni, de a modifica și/sau ratifica deciziile luate de erou), ei bine, toate acestea stabilesc un anume “schematism” al imaginarii acestor basme. Astfel, progresiv, se trece de la **vizual** (vezi Cioancă: 2013) la **verbal**, *imaginarul inconștient* transformându-se într-unul **conștient** (se fac inițieri, au loc teofanii, se câștigă ceva, se pierde altceva). De asemenea, ritmica transgresare a unor *dimensiuni* diferite de către personaje cu substanță spirituală diferită (*erou* versus *zânele* râvnite erotico-marital de acesta), vine să completeze, să întregască (conceptual, ideatic) acest imaginar propus de basmele luate de mine în discuție.

Dacă acceptăm că cele spuse până acum sunt adevărate (recte: *avem o schemă, un tipar narativ în care, pe baza unei nevoi sociale concrete - finalitate fericită -, imaginarul colectiv a inserat un tip de interdicție care, la nivel de mit – Lot, Orfeu, Iason -, nu comportă negociere*), atunci trebuie să acceptăm și un alt truism, anume: *mecanismele de constituire și de semnificare ale*

acestui tip de imaginar, la nivelul basmului românesc par a se învârti în jurul **forței sugestive a interdicției de a te uita în urmă**, aceasta fiind, de fapt, cea care postulează **raționamentul epic (corpusul mitologic)** din care face parte acest interdict. Negreșit, basmele cu această interdicție a ne-uitării înapoi, comportă (la nivel etnologic) și o **funcție consacratore** (prin repetatele inițieri la care este invitat, supus sau constrâns eroul), dar, este evident că nevoia socială de *happy end* a precumpănit: în afara a trei situații în care eroul nu încalcă interdicția ne-uitării înapoi *la prima menționare*, a unei situații în care nu o mai încalcă *la a doua menționare*, restul situațiilor (depășind numeric pe cele două amintite!), comportă **trei încercări**.

Cum, în cercetarea de față sunt interesat doar de *situațiile concrete*, care pot oferi suport simbolic la determinarea “infrastructurii” mitice din aceste basme (cu interdictul ne-uitării înapoi), trebuie subliniat un aspect foarte important: din perspectivă folclorică/etnologică, această tripartită încercare a eroului de a-și apropia erotico-marital și de a respecta interdictul stipulat, cred că vizează ceea ce s-ar putea numi “**instituția tinereții**”. Concret, se poate observa cu ușurință cum, în corpusul de basme care au menționată această interdicție, pondere covârșitoare o au basmele în care *eroul reușește abia la a treia încercare, mereu la ființa feminină cea mai mică/tânără* (Fundescu: 2010, 214-216; Hașdeu 2000, 57; Nijloveanu 1982, 93-95; Opreșan 2005, I, 124-127). Rar, criteriul alegerii vizează **atribute particulare ale aspectului fizic** (menționându-se opțiunea alegerii “*cele mai oacheșe*”: Marian 1986, 303-304, sau **arbitrariul** - Nișcov 1996, 216-217; Opreșan: 2006, V, 143; Pop-Reteganul: 1986, 224-225).

Adevărată “instanță” a alegerii, **criteriul tinereții** este omniprezent la nivelul basmului românesc, putându-se afirma, pe baza bogăției de exemple, că tot epicul acestor basme se desfășoară și se consumă în acest scop (Chivu: 1988, 45, 207-208, 231; Ispirescu: 1988, I, 13, 88-89; Pamfile, Rădulescu-Codin 2010, 29, 48-49, 99, 217-219; Păun, Angelescu: 1989, 198-200, 219-221; Stăncescu: 2000, 66-67, 258-259; Vasiliu, Fundescu: 2010, 241 etc.). Dar, cum era de așteptat la o cultură tradițională cu transmitere orală a moștenirii, efectele “devastatoare” pe care le au farmecele acestor ființe feminine asupra eroilor, nu au tot timpul sorți de izbândă: chiar dacă precumpănesc cele care mizează sau vizează *atributele fizice*, uneori sunt aduse în prim-plan și *argumente logice*. Exemplu concludent în acest sens este un basm din colecția P. Ispirescu (*Făt-Frumos cu părul de aur*), basm în care, cu o logică și înțelepciune de tip tradițional, autorul a prezentat tema **timpului (optim) de căsătorie**: “*Împăratul avea trei fete: și așa multă grije îi dase trebile împărăției, încât uitase de fete că trebuie să le mărite. Într-un din zile, fata cea mai mare se vorbi cu surorile ei ca să ducă fiecare câte un pepene ales de dânsa la masa împăratului. După ce împăratul se puse la masă, veniră și fetele și fiecare aduse câte un pepene pe tipsii de aur și îi puseră dinaintea împăratului. Împăratul se miră de această faptă și puse de chemă sfatul împărăției să-i ghicească ce pildă să fie aceasta. Adunându-se sfatul, tăiară pepenii, și după ce văzură că unul se cam trecuse, al doilea era tocmai bun de mâncat și al treilea dase în copt, zise: -Împărate, să trăiești mulți ani; pilda asta înseamnă vârsta fetelor măriei tale, și că a sosit timpul să le dai la casa lor. Atunci, împăratul hotărî să le mărite*” (Ispirescu: 1988, I, 139). Dacă în acest exemplu *soluția* (imagologică) este vizibilă, logică, “la îndemână”, modalitatea plastică și practică aleasă *spre înțelegere funcționând*, altfel stau lucrurile în cazul altor basme. Mă refer aici la celebrul basm *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, din aceeași colecție a lui P. Ispirescu, basm în care *semnificația firescului, necesarului* din basmul celălalt (*Făt-Frumos cu părul de aur*), transcende *realul*. Acest model sensibil, (ne)inteligibil de raportare la *absolut*, care încearcă să apropie coordonatele epic-fabulative de cele ce țin de o anumită *forma mentis* (recte: **vehicularea unor concepte, unor idealuri necotidiene**), trimit acest basm în sfera mai largă și mai complexă

a **creației spirituale** (o amplă și atentă defalcare, inventariere și analiză a acestor elemente necomune din acest basm, este făcută de Constantinescu: 1979; Noica: 1978), în care **condiția obișnuitului** (făgăduirea celei mai frumoase fete de împărat ca soție, perspectiva/promisiunea tronului și împărăției de condus etc.) trebuie să facă loc unei atitudini/mentalități care ține de sfera unei “*alte ordini*” decât cea a *devenirii*, una în care “*viețile și lucrurile se rostesc mai adânc și mai bine*” (Noica: 1978, 120). *Imaginarul* prezent în basmele luate de mine în discuție, chiar dacă este extrem de bogat, cu conținuturi (mitologice, simbolice) diverse, manifestă câteva constante care sunt destul de ușor de reperat:

- **incertitudinea/confuzia dintre afectivitate și rațiune:** la nivelul basmelor mitanalizate, aceasta se traduce prin *nevoia de altceva* a eroului, în speță *nevoia erotico-maritală de o ființă superioară*, dintr-o altă dimensiune/lume, care, în urma unei teofanii deconspirate de cineva inițiat sau descoperite întâmplător de erou – și care presupune o inițiere *in nuce!* - , va fi supusă și ținută în lumea eroului prin *furarea atributelor divine* (= veșminte) ale acesteia;

- apoi, avem prezentă **conștiința unei realități transcendente**, de care vorbea L. Boia (și definită ca o “*realitate invizibilă, insesizabilă, dar cu atât mai semnificativă față de realitatea evidentă și tangibilă*”: Boia: 2006, 28), în care *profanul* intersectează *sacralul* fără a păstra limitările specifice, ba dimpotrivă, contopindu-se, influențându-se și alimentându-se **reciproc** (*altfel* nu poate fi înțeleasă atitudinea ființei divine care, recuperându-și atributele divine, îi spune eroului muritor unde o poate regăsi, în cazul în care acesta dorește asta. De altfel, nu este nici un basm în care, după părăsirea sa de către ființa feminină care își recuperase atributele divine, eroul să nu pornească în căutarea, regăsirea și recuperarea acesteia!);

- în fine, **nevoia de finalitate concret-fericită**, specifică imaginariilor colective, în care dificultățile sunt surmontate de erou tocmai pentru a împlini așteptările comunității care a generat și/sau consumă acest produs (oral) epic. În consecință, se poate vorbi, în cazul acestor basme, de un **imaginar funcțional**, a cărui configurație (conceptual-simbolică) gravitează în jurul “*nevoilor, satisfacțiilor și credințelor*” (de care vorbea J.-J. Wunenburger) comunității generatoare și consumatoare de basm. Sigur, dezvoltarea ulterioară a epicului (mai ales după ce *ființa superioară* își recapătă *atributele divine* care o încatenau într-un alt tărâm/univers decât cel propriu și părăsește lumea eroului...), ipostiază și o altă morfologie simbolică, îmbogățită de *nevoia de absolut* manifestată de orice comunitate tradițională (→ pentru regăsirea/recuperarea acestei ființe superioare pierdute, eroul este condiționat să “aceseze” o altă lume/dimensiune, basmul căpătând astfel, mai ales prin *happy end*-ul inevitabil, o natură/substanță transcendentă, atemporală, cosmică), dar, în majoritatea basmelor avute de mine în vedere, *funcționalul* este cel care generează, consolidează și/sau amplifică substratul *imaginarului*.

Raționalitatea unei astfel de “alegeri” (dacă putem vorbi de o *alegere* a modului de imagineare a unor realități care, *in sine*, nu sunt deloc comune, cotidiene, ci exprimă imuabile reprezentări obiective ale unei așteptări subiective!), nu este defel întâmplătoare: toată suita de *reprezentări* care formează *imaginarul* (funcțional) al acestor basme, își găsește substanță în universul mental al comunității tradiționale. De amintit sunt, prin importanța deosebită:

- **(re)cunoașterea publică a valorii simbolice a unor lucruri absolute** (vezi episodul despărțirii eroului de părinți și de slujbașii curții și ai împărăției, “*carii, cu lacrimi în ochi, îl rugau să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la pieirea capului său*”: Ispirescu: 1988, I, 10);

- **forța de sugestie a peisajului**, participant magic-activ la “țesătura narativă”;

- **finalitatea imanentă ca expresie a libertății individuale** (Spre exemplu, *tinerețea fără bătrânețe*,

viața fără de moarte, care poate fi “accesată” de o ființă muritoare, dar niciodată păstrată, eternizată!).

Concretețea (imagologică a) poziției adoptate de creatorul popular este, ca atare, una cel puțin uimitoare: semnificațiile profunde (în care sunt împletite, deopotrivă, simboluri mitologice, elemente de ceremonial funerar, sacrificial), autorul anonim (și/sau naratorul) le-a adăugat și altele, la fel de importante. Nu pot să nu remarc, aici și în legătură directă cu *nevoia de absolut* a unor eroi din *basmele timpului și spațiului* (*Scorpia Pământului; Basmul cu Soarele și Luna*: Chivu: 1988, 91-95, 209-215; *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*: Ispirescu: 1988, I, 7-16; *Trei copii săraci*: Șerb: 1967, I, 38-52 etc.), râvna și/sau contemplația eterată a unei structuri figurative în care iluzia/metafora *absolutului* (acesta fiind *o ființă nemuritoare/nepământeană*, cazul eroilor din basmele cu interdicul ne-uitării înapoi, sau *o abstracție* – eternitatea unei ființe muritoare), este omniprezentă, chiar dacă ține de un anumit “*imaginar privat*”, subiectivat de *nevoia de altceva* a cuiva anume...

Cât despre **valoarea** acestui *imaginar funcțional* (din basmele cu interdicul ne-uitării înapoi), în cadrul comunității generatoare/consumatoare de basm, este hazardant sau greu de opinat care este aceasta. Produse și consumate într-o și de o comunitate *de tradiție orală*, destructurate încet, încet de progresul tehnologic, deci, și de noile cunoștințe acumulate (→ cult-literare, geografice, fizice etc.), de metodele moderne de înregistrare și transmitere a informațiilor, care face derizabilă vechea structură epic-orală (→ apar basme în care eroul merge cu trenul, vaporul sau cu dirijabilul, apar, ca personaje secundare, miniștri, milițieni, poștași etc.), mă tem că aceste basme au pierdut și din configurarea și valoarea *imagnarului*. Dacă în “*basmele tradiționale*” utopia este nu doar *inventată*, ci și *posibilă* (vezi, spre exemplu, descoperirea și trăirea, fie și pentru un timp, a Spațiului și Timpului – “*Trecuseră mii de ani de când el zbura cu gândul din stea în stea și, când simți că-i vine dor de frați și de pământ, se lăsă ca gândul în adâncurile văzduhului și porni în zdrențele lui vechi spre palatul fraților*”: Șerb: 1967, I, 48-49), pe măsură ce este depășită, și în mediul tradițional, problema analfabetismului/tehnologiei, este stimulată nașterea și existența unui *imaginar deschis, instabil, material(ist)*, în care se laicizează, se secularizează vechile componente ale *imagnarului*, în care proliferază imaginile și nevoile modernității *trăite de narator* (= mutarea în alte locuri/țări cu serviciul; elemente din dinamica schimbării politice, ideologice, tehnice – milițieni, cazarmă, șantier, conversații la telefon etc.). Structurile ferme, simple și eficiente ale (basmelor) tradiției orale sunt nu neapărat abandonate, cât convertite, calchiate, fiind tot mai pregnantă senzația de *mecanic*, de *reflux* (al memoriei tradițional-colective), de *non-tradițional*. Sunt semnificative, din această perspectivă a fărâmițării și schimbării/raportării atitudinii și mentalității (naratorului și auditorului) la un *alt univers ontic* decât *cel personal*, dialogurile post-narative pe care le-au purtat unii culegători cu informatorii, dintre care am ales doar câteva, mai explicite. (“*-Dar cum s-a putut prefăce lupul în grădina aia frumoasă? –Poi, dacă era năzdrăvan. Sî da pisti cap și șî pițăcea în grădină. –În basme se pot prefăce oamenii în ce vor? –În basme da. –Se pot prefăce în alte ființe. Dar să se prefacă într-o grădină? –Da. Și-n grădină. –E posibil? –Eu știu? În poveste-i posibil...*”; “*-Cum credeți, e posibil ca cineva, ca un copil sau alt om, să intervină și să pedepsească sau să forțeze pe ursitoare să facă ce vrea el? –Acu, aici i-aici! –Da. –Asta-i basmu. –Da. –Așa cum sunt multe filme științifico-fantastice, e posibil să fie un film și chiar atâta dă să...să zboare el, să ducă, să aia. E basmu. Dacă-i basm, e basm. Asta-i frumuseța lui, asta-i frumuseța*”: Oprișan: 2005, I, 221, 256; “*-Ați spus, la un moment dat, ca fata aia a lui Scaraoțchi, era închisă de 5000 de ani acolo, în lada aia și când a ieșit și i-a pus cuțitul șarpelui în gură s-a făcut din nou tânără și frumoasă. Cum vă-nchipuiți că a stat 5000 de*

ani fără să îmbătrânească? Cum era posibil? –Păi, măi, tată, nu prea înțeleg de ce îmi puneți așa întrebări, pentru că e poveste! –Și ce, dacă-i poveste trebuie să fie minciună? –A, poveștile, aproape 80-90% sunt minciuni. –Și mai e și 10-20% adevăr! De pildă, în poveste asta adevărul este că aia a stat 5000 de ani și a rămas tânără, nu? –Păi, nu în povestea asta, în general.-Adică ce există adevărat în povești? –În povești? Păi, uite, de exemplu, adevăr; să luăm povestea cu Lacrămi. E posibil ca doi unchi să crească doi nepoți. Ăla-i adevăr. Restu`... –Și totuși, spuneți-mi un lucru, că sunteți acuma un om umblat încolo și încoace, ați văzut multe, aveți o viață înapoia dumneavoastră: poveștile sunt niște minciuni sau niște închipuiri, nu? –Da. –Și totuși, oamenii le ascultă cu plăcere, dumneavoastră vă place să le povestiți. Din ce cauză? –Omu` e veșnic dornic de necunoscut. Uite, copiii se distrează, de exemplu.”; “Ați spus că s-a suit Busuioc călare pe babă... -Da. Și baba-l ducea-n spate... -Păi baba zbura? -Păi o fi avut putere... -Sau fugea? –Chiar dacă cu pași așa mergea, îl ducé pi Busuioc. Baba avé puteri! Era... avé putere ca fiu-so, balauru”: Oprișan: 2005, II, 12-13, 123).

Totuși: deloc paradoxal, îndelungata istorie orală a comunității tradiționale care a generat și consumat basme, cu tot progresul tehnologic (→ *televizorul* care limitează sau anulează existența performerilor de basm) și cultural-informațional (**unii naratori citind cărți de basme** – “*Dar dumneata ai citit și din cărți povești? –Am citit mult. Sigur că da. Da` ăstea sunt basme auzite, urechiste, auzite de la ureche*”: Oprișan: 2005, III, 365, **sau (re)povestind basme culte** “-*Cu Călin Nebunu - ”-Chiar așa-i ziceți? -Da. Așa-i zici. –N-ați citit-o dintr-o carte? –Nu, nu. Era povestitî din bătrâni. –De la bunicu` sau de la cine o știți? –Tot di la bunicu*”: Oprișan: 2006, VII, 353), nu reușește să epuizeze sau să “bruizeze” în totalitate conglomeratul de elemente (reale și fictive) ale imaginarului tradițional. Emergența “*normalității*” dată de progresul tehnologic suscită, **în sens invers**, și *reînțoarce* la componenta ontologică a unui *real* în care alteritatea sublima orice *așteptare* (exterioară), existând remarcabile ilustrări în acest sens (“-*E o poveste foarte frumoasă. O-njură pe vacă și vaca rămâne grea. Ați auzit povestea asta? –Am auzit c-o fâtat o vacă acu` mai mulț` ani, la țară pi undeva – două fete cu părul blond și frumoasă... -Două fete? –Da. Și vaca era la niști oamini. Și n-avé copii oaminii ceie. Și oameninii au spus că opresc ei fetile și le ceascî. Eram la primării ș-o fimei povestea că-n sat la dânsa. Nu știu undi. Di pi la țară era și povistea. Ș-o zâs c-o oprit omu ceala fetili. <<Bini, zic, le-o oprit, da` dac-or zbiera ca vaca și n-o puté sî vorbeascî >>?! Nu știu! –Dar cum era posibil să se-ntâmple așa ceva? –O fost la spitalu veterinar acolo...Și, `cî, s-o greșât. Și i-o pus alt ser la vacî. O spus ei. Cî stătea pi-un geam sticluțali și s-o greșât ei. Da` poate chiar o vrut doctor sî facî asta*”...: Oprișan: 2005, II, 263).

Este efectul acțiunilor a ceea ce J.-J. Wuneneburger numea *determinanții hipertextuali* ai imaginarului (“*Enunțurile și tablourile unui imaginar sunt legate și modificate de către referințele colective (dogme religioase, convingeri politice, credințe colective privitoare la istorie, ideologii sociale etc.) ce vin să le confere o credibilitate și o autenticitate suplimentare. Imaginarul unui individ, spre exemplu, este inseparabil de marile simboluri și mituri politice ce modelează reprezentările sale despre teritoriul național, despre instituția puterii, despre transformările sociale etc.*”: Wuneneburger: 2009, 41), adică exact “agenții operatori” care, condiționați de **noi realități/evenimente**, vor duce la apariția unei **noi conștiințe simbolice** ce va înscrie imaginarul basmelor (avute de mine în vedere) în traiectul de *neîncetată reinterpretare sau înțelegere finită* a unui alt univers ontic...

Referințe bibliografice

- Boia 2006** = Boia, L., *Pentru o istorie a imaginarului* (Trad. de Tatiana Mochi), Ed. Humanitas, București, 2006;
- Chivu 1988** = Chivu, I., *Basmul cu Soarele și Luna. Din basmele Spațiului și Timpului* (Antologie, prefață și bibliografie de I. Chivu), Ed. Minerva, București, 1988;
- Cioancă 2013** = Cioancă, C., *Spre o antropologie cosmică? Premise și fundamente ale alegerii la nivelul basmului românesc*, în *Arhivele Olteniei*, SN, nr. 27, 2013, pp. 357-366, Ed. Academiei Române, București, 2013;
- Constantinescu 1979** = Constantinescu, M., *Triumful lui Făt-Frumos. O lectură comparată a basmului Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, Ed. Albatros, București, 1979;
- Ispirescu 1988** = Ispirescu, P., *Legende sau Basmele românilor* (Ediție îngrijită de Aristița Avramescu), vol. I-II, Ed. Cartea Românească, București, 1988;
- Fundescu 2010** = Fundescu, I.C., *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, în vol. *Basmele românilor*, IV, Ed. Curtea Veche, București, 2010, pp. 186-250;
- Hașdeu 2000** = Hașdeu, B.P., *Literatură populară. Basme populare românești* (Ediție îngrijită de Lia Stoica Vasilescu, Prefață de Ov. Bârlea), Ed. Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 2000;
- Marian 1986** = Marian, S.Fl., *Basme populare românești* (Ed. îngrijită și prefață P. Leu), Ed. Minerva, București, 1986;
- Illoveanu 1982** = Illoveanu, I., *Folclor din Oltenia și Muntenia (VIII). Basme populare românești*, Ed. Minerva, București, 1982;
- Nișcov 1996** = Nișcov, Viorica, *A fost de unde n-a fost. Basmul popular românesc. Excurs critic și texte comentate*, Ed. Humanitas, București, 1996;
- Noica 1978** = Noica, C-tin., *Sentimentul românesc al ființei*, Ed. Eminescu, București, 1978;
- Oprișan 2005; 2006** = Oprișan, I., *Basme fantastice românești*, vol. I-XI, Ed. Vestala, București, 2005-2006;
- Pamfile 2010** = Pamfile, T., *Basme*, în vol. *Basmele românilor*, IX, Ed. Curtea Veche, București, 2010, pp. 5-106;
- Păun, Angelescu 1989** = Păun, O., Angelescu, S., *Basme, cântece bătrânești și doine*, Ed. Minerva, București, 1989;
- Pop-Reteganul 1986** = Pop-Reteganul, I., *Povești ardelenesti*, Ed. Minerva, București, 1986;
- Stăncescu 2000** = Stăncescu, D., *Sur-Vultur. Basme culese din gura poporului român* (Ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de I. Datcu), Ed. Saeculum I.O., București, 2000;
- Șerb 1967** = Șerb, I., *Făt-Frumos cu părul de aur. Basme populare românești*, vol. I-II (Ediție îngrijită de I. Șerb), Ed. pentru Literatură, București, 1967;
- Vasilii, Fundescu 2010** = Vasiliu, Al., Fundescu, I.C., *Basmele românilor*, IV, Ed. Curtea Veche, București, 2010;
- Wunenburger 2009** = Wunenburger, J.-J., *Imaginarul* (Trad. de D. Ciontescu-Samfireag, ediție îngrijită și prefață de I. Bușe), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2009.